

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران

درس تمهیدی فی الفقه الاستدلالی

کتاب الطهارة

سطح ۲

درس شانزدهم

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین امینی

آموزشیار: آقای مهاجری

مقدمه

در درس گذشته برخی از احکام اختصاصی وضوء بیان شد . در این درس یک حکم اختصاصی دیگر برای وضوء بیان می‌گردد و سپس مستند این احکام بیان شده و مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. با بیان مستند احکام اختصاصی وضوء، مباحث مربوط به وضوء در کتاب به پایان می‌رسد. برای فهم بهتر این درس توصیه می‌شود به مباحث مربوط به قاعده فراغ مراجعه شود.

متن عربى

و من كان بعض أعضاء وضوءه متنجسا و توضأ ثم شك فى تطهيرها بنى على الصحة و بقاء النجاسة فيجب غسلها لما يأتى من أعمال.

و المستند فى ذلك:

١- اما البناء على الحالة السابقة المتيقنة فللاستصحاب.

٢- و اما البناء على الصحة لمن شك فى الطهارة بعدها فلقاعدته الفراغ المستفادة من موثق محمد بن مسلم عن أبى جعفر عليه السلام: «كل ما شككت فيه مما قد مضى فامضه كما هو» و غيرها.

٣- و اما وجوب الوضوء لما يأتى فللزوم احراز شرط العمل بعد فرض عدم جريان قاعدة الفراغ بلحاظه..

٤- و اما وجوب الوضوء لمن شك فى الأثناء و لم يكن محكوماً بذلك ظاهراً فللزوم احراز الشرط بلحاظ ما يأتى.

٥- و اما ان الشاك فى حاجبية الموجود او فى وجود الحاجب يلزمه تحصيل اليقين أو الاطمئنان فلاشتغال الذمة بغسل الوجه و اليدين و لا بدّ من تحصيل اليقين بفراغ الذمة من ذلك و هو لا يتحقق الا مع الجزم بعدم الحاجب.

٦- و اما البناء على الصحة إذا كان الشك بعد الفراغ فلقاعدته الفراغ. و هل يشترط فى جريان قاعدة الفراغ فى هذا الفرع و غيره احتمال الالتفات حين العمل؟ فى ذلك خلاف بين الأعلام.

٧- و أما الحكم بالصحة فى الفرع الاخير فلقاعدته الفراغ . و الوجه فى الحكم ببقاء النجاسة - على فرض عدم كفاية الغسل الوضوئى لتحقق التطهير- هو الاستصحاب بعد عدم حجية القاعدة فى اثبات لوازمها.

آخرین حکم اختصاصی وضوء

در درس گذشته چهار مساله از احکام اختصاصی وضوء بیان گردید که عبارت بودند از:

- ۱. کسی که حالت سابقه عدم طهارت دارد و شک می کند که وضوء گرفته است یا نه، باید بنا را بر عدم طهارت بگذارد و کسی که حالت سابقه طهارت دارد و شک در بطلان وضویش می نماید، باید بنا را بر طهارت بگذارد.
  - ۲. کسی که نمازی را بخواند و بعد از نماز در طهارت در حین نماز شک نماید، نمازی که خوانده است صحیح است و باید برای نمازهای بعدی وضوء بگیرد.
  - ۳. کسی که در اثنای نماز در طهارتش شک نماید، اگر حالت سابقه طهارت داشته باشد، نمازش صحیح است ولی اگر حالت سابقه طهارت نداشته باشد، نمازش باطل است.
  - ۴. اگر کسی در مانعیت چیزی یا اصل وجود مانع قبل از وضوء یا در حین وضوء شک نماید، باید یقین یا اطمینان به عدم مانع پیدا کند و اگر شک او بعد از وضویش باشد، بنا را بر صحت وضوء می گذارد.
- آخرین و پنجمین حکم اختصاصی وضوء این است که اگر برخی از اعضای وضوی شخصی متنجس بود و او بعد از وضوء شک کرد که آیا هنگام وضوء گرفتن، آن عضو پاک بوده است یا نه، وضویش صحیح است ولی باید بنا را بر نجاست آن عضو بگذارد و برای اعمال بعدی آن عضو را تطهیر نماید.

تطبیق

و من كان بعض أعضاء وضوئه متنجسا و توضحاً ثم شك في تطهيرها بنى على الصحة و بقاء النجاسة فيجب غسلها لما يأتي من أعمال

و کسی که بعضی از اعضای وضویش متنجس بود و وضوء گرفت و سپس در پاک نمودن آن عضو شک نمود، بنا را بر صحت وضوء و باقی ماندن نجاست دستش می گذارد، پس شستن آن عضو متنجس برای اعمال بعدی واجب است.

Sc01: ٤: ٥٨

مستند مساله اول و مساله دوم

مساله اول این است که در صورت حالت سابقه نجاست یا طهارت و شک لاحق باید بنا را بر ح الت سابقه قرار دهد. دلیل این مساله استصحاب است که در اصول بحث شده است و مفاد آن این است که در صورت یقین سابق و شک لاحق در متعلق یقین سابق، به شک اعتنا نمی شود.

مساله دوم این است که اگر کسی بعد از نماز در وضوء داشتن خود شک کند، بنا را بر صحت آن نماز می گذارد و برای نمازهای دیگر وضوء می گیرد. مستند قسمت اول این مساله قاعده فراغ است که از قواعد فقهی است و مفادش این است که اگر بعد از تمام شدن نماز در صحت آن نماز شک شود، نباید به آن شک اعتنا شود و مستند آن موثقه محمد بن مسلم است که به آن اشاره دارد.

دلیل قسمت دوم این مساله آن است که طهارت یکی از شرائط نماز است و باید هنگام ورود به نماز وجود آن احراز شود و با شک در آن نمی توان نماز را شروع کرد و قاعده فراغ مربوط به شک بعد از نماز است نه قبل از آن. ١ FG

تطبيق

و المستند في ذلك:

۱- اما البناء على الحالة السابقة المتقنة فللاستصحاب.

و مستند در احکامی که بیان شد عبارت است از:

۱- اما بنا بر حالت سابق یقینی به خاطر استصحاب می باشد.

۲- و اما البناء على الصحة لمن شك في الطهارة بعدها فلقاعدة الفراغ الاستفادة من موثقة محمد بن مسلم عن أبي جعفر عليه السلام: «كل ما شككت فيه مما قد مضى فامضه كما هو»^۱ و غيرها.

۲- و اما بنا بر صحت نماز برای کسی که بعد از نماز در طهارتش شک نماید، به دلیل قاعده فراغ است که از موثقه محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام: «هر چیزی که در آن شک نمودی از آن چیزهایی که گذشته است، بگذر از آن همانطور که بوده است (کنایه از عدم اعتنا به شک) و غیر آن بدست می آید.

۳- و اما وجوب الوضوء لما يأتي فللزوم احراز شرط العمل بعد فرض عدم جریان قاعدة الفراغ بلحاظه.

۳- و اما وجوب وضوء برای اعمالی که در پیش است به خاطر لزوم احراز شرط عمل است بعد از اینکه فرض این است که قاعده فراغ به لحاظ شک قبل از عمل جاری نمی شود.

Sco2:12: 04

مستند مسأله سوم و قسمت اول مسأله چهارم

مسأله سوم این است که اگر کسی در اثنای نماز در طهارتش شک نماید، اگر حالت سابقه طهارت داشته باشد، نمازش صحیح است و الا نمازش باطل است. مستند این مسأله این است که احراز شرط نماز که طهارت است به لحاظ بقیه نماز شرط است و فرض این است که شک دارد و قاعده فراغ هم در اینجا جاری نیست و لذا نمازش باطل است.

قسمت اول مسأله چهارم این است که اگر کسی در مانعیت چیزی یا اصل وجود مانع قبل از وضوء یا در حین وضوء شک نماید، باید یقین یا اطمینان به عدم مانع پیدا کند. مستند این مسأله قاعده اشتغال است زیرا اشتغال به وضوء برای نماز یقینی است و فرد لازم است برائت یقینی از آن حاصل نماید و بر این یقینی در صورتی حاصل می شود که یقین یا اطمینان به عدم مانع داشته باشد. ۲ FG

تطبيق

۴- و اما وجوب الوضوء لمن شك في الأثناء و لم يكن محكوماً بذلك ظاهراً فللزوم احراز الشرط بلحاظ ما ياتي.

۴- و اما وجوب وضوء برای کسی که در اثناء نماز شک کند و محکوم به طهارت ظاهری (استصحابی) نباشد، به دلیل لزوم احراز شرط نماز (طهارت) به لحاظ بقیه نماز می باشد.

۱. وسائل الشیعه، باب ۲۳ من ابواب الخلل فی الصلوه، حدیث ۳.

۵- و اما ان الشاک فی حاجیة الموجود او فی وجود الحاجب یلزمه تحصیل یقین أو الاطمینان فلاشتغال الذمة بغسل الوجه و الیدین و لابد من تحصیل یقین بفراغ الذمة من ذلك و هو لا یتحقق الا مع الجزم بعدم الحاجب.

۵- و اما لزوم تحصیل یقین یا اطمینان بر شک در مانعیت موجود یا وجود مانع به دلیل اشتغال ذمه به شستن صورت و دو دست برای اوست و باید تحصیل یقین به فراغ ذمه از آن بنماید و تحصیل یقین به فراغ ذمه محقق نمی شود مگر با جزم به عدم مانع.

Score: ۱۷: ۲۴

مستند قسمت دوم مساله چهارم و مساله پنجم

قسمت دوم مساله چهارم این است که اگر شک در مانعیت موجود یا اصل وجود مانع بعد از وضوء باشد، وضوء صحیح است و به شک اعتنا نمی شود. مستند این مساله هم قاعده فراغ است زیرا شک، بعد از وضوء حاصل شده است و بر طبق قاعده فراغ به شک بعد از عمل اعتنا نمی شود.

نکته

برخی از فقها شرط اجرای قاعده فراغ را احتمال التفات به نکته مورد شک در حین عمل می دانند؛ به این معنا که اگر فرد یقین به عدم التفات و توجه در حین عمل داشته باشد این قاعده جاری نمی گردد پس لازم است که فرد احتمال التفات و توجه در حین عمل به نکته مورد شک را داشته باشد و دلیل این عده از فقهاء هم روایاتی است که قاعده را حجت قرار می دهد زیرا در این روایات نکته اجرای قاعده را «التفات حین عمل» قرار می دهند به این معنا که فرد در حین عمل التفات و توجه بیشتری به صحت عمل دارد، حال اگر کسی یقین به عدم التفات داشته باشد، التفات بیشتر در حق او معنا ندارد و این قاعده در حق او جاری نمی گردد.

مساله پنجم این است که اگر برخی از اعضای وضوی شخصی متنجس بود و وضوء گرفت و شک کرد که آیا وقت وضوء گرفتن آن عضو پاک بوده یا نه، وضویش صحیح است ولی باید بنا را بر نجاست آن عضو بگذارد و برای اعمال بعدی آن عضو را تطهیر نماید.

مستند صحت وضوء در این فرض همان قاعده فراغ است زیرا شک بعد وضوء حادث شده است. و مستند حکم به بقاء نجاست استصحاب نجاست است البته بعد از فرض عدم کفایت شستن اعضای وضوء برای حصول طهارت آن اعضا؛ بنابر این اگر کسی شستن اعضای وضوء برای وضوء را کافی در حصول طهارت آن اعضا بداند، و غسله نجاست را پاک بداند با شستن وضویی، نجاست قبل برطرف می گردد.

اشکال

با اجرای قاعده فراغ در مورد وضوی اول، حکم به صحت این وضوء می شود و لازمه صحت وضوء این است که اعضای وضوء پاک باشد و الا حکم به بطلان وضوء می شود پس با اجرای قاعده فراغ نتیجه می گیریم که اعضای وضوء شرعاً پاک هستند و استصحاب نجاست جاری نمی گردد.

ادله قاعده فراغ، لوازم این قاعده را حجت نمی کند بنابر این لازمه صحت وضوء که پاک بودن اعضاء است، ثابت نمی شود (۳)FG

SCO۴: ۲۹: ۰۲

تطبيق:

- ۶- و اما البناء على الصحة إذا كان الشك بعد الفراغ فللقاعدة الفراغ. و هل يشترط في جريان قاعدة الفراغ في هذا الفرع و غيره احتمال الالتفات حين العمل؟ في ذلك خلاف بين الأعلام.
- ۶- و اما بنا را بر صحت گذاشتن در صورتی که شک (در مانعیت موجود یا اصل وجود مانع) بعد از وضو باشد، به دلیل قاعده فراغ است. و در اینکه آیا برای جريان قاعده فراغ در این فرع و غیر آن، احتمال التفات و توجه در حین عمل شرط است یا نه، میان فقها اختلاف وجود دارد.
- ۷- و أما الحكم بالصحة في الفرع الاخير فللقاعدة الفراغ . و الوجه في الحكم ببقاء النجاسة - على فرض عدم كفاية الغسل الوضوئي لتحقيق التطهير - هو الاستصحاب بعد عدم حجية القاعدة في اثبات لوازمها.
- ۷- و اما حکم به صحت وضو در فرع اخیر (جایی که بعضی از اعضاء وضو متنجس باشد و بعد از وضو شک کند که آیا آن عضو را تطهیر کرده یا نه) به خاطر قاعده فراغ است. اما علت اینکه حکم به بقاء نجاست (بر فرض عدم کفایت غسل وضویی در تحقق تطهیر) می شود، استصحاب است؛ زیرا قاعده فراغ در اثبات لوازم خود حجت نیست.

چکیده

۱. اگر برخی از اعضای وضوی شخصی متنجس بود و وضوء گرفت و شک کرد که آیا وقت وضوء گرفتن آن عضو پاک بود یا نه؟ وضویش صحیح است ولی باید بنا را بر نجاست آن عضو بگذارد و برای اعمال بعدی آن عضو را تطهیر نماید.
۲. مستند لزوم بقاء بر حالت سابقه حدث یا طهارت، در صورت شک لاحق در بر طرف شدن آن، استصحاب است.
۳. مستند بنا گذاشتن بر صحت نماز برای کسی که بعد از نماز شک در طهارت از حدث نماید، قاعده فراغ می باشد.
۴. مستند وجوب وضوء برای اعمال بعدی در مسأله بالا، لزوم احراز شرط عمل قبل از ورود به آن می باشد.
۵. مستند وجوب وضوء برای کسی که در اثناء نماز شک در طهارت نماید و حالت سابقه طهارت نداشته باشد، لزوم احراز شرط عمل قبل از ورود به آن می باشد.
۶. اشتغال ذمه یقینی به وضوء اقتضا می کند کسی که قبل از وضوء یا در اثناء وضوء شک در مانعیت موجود یا اصل وجود مانع دارد، بواسطه یقین یا اطمینان به عدم مانع ، فراغ یقینی حاصل نماید بله اگر شک او بعد از وضوء باشد، مقتضای قاعده فراغ عدم اعتنا به شک است.
۷. برخی از فقهاء شرط اجرای قاعده فراغ را احتمال التفات در حین عمل می دانند.
۸. مستند حکم به صحت وضوء برای کسی که حالت سابقه نجاست اعضا وضوء را دارد و بعد از وضوء شک در طهارت حین وضوء می نماید، قاعده فراغ است.
۹. دلیل عدم حکم به بقاء نجاست اعضا در فرض بالا، استصحاب نجاست است البته بعد از فرض عدم کفایت غسل وضوئی در حصول طهارت اعضا.